

A TÁMOP 3.2.4/08/2-2009-0001

**Nevelési Tudásdepó című projektben kifejlesztett,
Várvédő harcok és a végvári vitézek élete a XVI-XVII. századi
Magyarországon című mintaprogram kipróbálásának gyakorlati
tapasztalatai a Vásárhelyi Cseresnyés Kollégiumban**

**Összeállította:
Horváthné Ruzsa Anita
2012.**

A program megnevezése:

Várvédő harcok és a végvári vitézek élete a XVI.-XVII. századi Magyarországon

A program célja:

A szabadidős tevékenység során a résztvevő 12-13 éves gyerekek az irodalmi szövegek, zenei – és filmrészletek, képek feldolgozásával és alkotó használatával komplex és sokoldalú – irodalmi, zenei és történelmi - ismereteket szerezzenek a XVI-XVII század várvédő harcairól, a végvári vitézek életéről, a hódoltság emlékeiről. A program feltételezi az általános iskolában tanultak mozgósítását, és a fejlődés adott szintjén lévő készség szint alkalmazását. Ezért a foglalkozások nem az átfogó és teljes ismeretek nyújtására törekednek, hanem az élményszerű, aktív részvételt, a kreativitás kibontakozását célozzák meg, mely során a gyengénlátó, és ép látású tanulók egész személyisége fejlődik, komplex, több területen konvertálható tudástartalmuk keletkezik, általános műveltségük gyarapodik.

A program folyamatában a résztvevő gyermekek szerezzenek jártasságot a hagyományos és digitális ismerethordozók és eszközök alapszintű használatában.

A foglalkozás vezetője érje el sikerélmények biztosításával, hogy a különböző adottságú, képességű tanulók bizalommal teli csoportlétkörben tevékenykedjenek. A jó hangulatú együttlét nemcsak a készségek fejlesztésének alapja, hanem a másik gyerek megértésének, elfogadásának is. Cél, hogy a gyerekek a munka során flow-élményeket éljenek át.

A program időtartama: 5 óra

A program során elsajátítandó kompetenciák:

Célunk, hogy a tanuló a program befejezése után:

- Felismerés szintjén tudjon tájékozódni a történelmi térképen, képes legyen a megismert helyszíneket támpontok alapján (optikai segédeszközének használatával) megtalálni, és az eseményeket a helyszínekhez kapcsolni.
- Megnevezés szintjén ismerje a korszak néhány híres személyiségét. Legyen tisztában fő cselekedeteikkel.
- A vezető segítségével (és optikai segédeszközének használatával) legyen képes információ gyűjtésére: könyvtárból, számítógépes kereső rendszerekből, tárgyak, épületek közvetett, képek közvetlen megfigyelésből és a hallott zenei művekből, megnézett film részletekből.
- Önálló alkalmazás szintjén legyen képes az értő olvasásra, a szöveg kérdések alapján történő elemzésére; a kulcsszavak megtalálására, lényeg kiemelésére. Önállóan legyen képes megfogalmazni gondolatait történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről.
- Legyen képes jegyzet, a témához kapcsolódó vázlat, és tanári/felnőtt segítséggel modell készítésére.
- Legyen képes a téma egy általa választott részterületére vonatkozó önálló és csoportos kutatómunkára és alkotó módon bemutató készítésére csoportos munkában.

A mintaprogram kipróbálása

Helyszín:

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata
Vásárhelyi Cseresnyés Kollégium
Hódmezővásárhely
Oldalkosár u. 1.
6800

Időtartam:

2012. október 17-november 21-ig szerdánként 17-18 óra között.

A foglalkoztatást tartó pedagógus:

Horváthné Ruzsa Anita, könyvtár-magyar szakos pedagógus

Résztevők:

- 14-16 éves kollégista fiúk és lányok vegyesen (7 lány, 8 fiú)
- SNI – 2 fő
- HHH – 4 fő
- HH – 8 fő
- Fogyatékossgal élők száma: 0
- Előismereteiket tekintve mindannyian általános iskolai tanulmányokat végeztek, történelmi beállítottsággal, érdeklődéssel érkeztek a könyvtári foglalkozásra.

A mintaprogram kipróbálásának tapasztalatai

1. modul: Eger vár ostroma, előkészületek

Bevezetés

A Várvédő harcok és végvári vitézek program öt moduljának első alkalmakor tájékoztattam a megjelenteket arról, hogy lehetőségünk van kipróbálni és véleményezni egy már összeállított anyagot, melyben aktív közreműködésüket kérem. Bevezetőmben felvázoltam az előttünk álló modulok tartalmát:

1. Eger vár 1552-es ostroma, előkészületek – Tinódi Lantos Sebestyén és Gárdonyi Géza művei alapján.
2. A vár alaprajz modelljének felépítése, a vár ostroma.
3. A végvári vitézek élete.
4. A törökök Budán és Buda visszafoglalása.
5. Összegzés.

Tinódi Lantos Sebestyén bemutatása

A modul bemutatja Tinódi Lantos Sebestyént, mint a XVI. század históriás énekesét. Nyomon követjük a törökök 1552-es támadását. Tinódi és Gárdonyi művéből megismerjük az egri védők felkészülését az ostromra. Szituációs játék során a gyerekek megfogalmazzák véleményeiket a hallottakról, állást foglalnak a vár feladása, vagy mindhalálig tartó védelme mellett, majd ezt erkölcsi szempontból értékelik.

A modulban javasolt címer bemutatásának bevezetéseként arról beszélgettünk a diákokkal, hogy manapság, a XXI. században milyen eszközök, lehetőségek vannak a kezünkben akkor,

ha valakinek szeretnénk bemutatkozni hivatalos formában, illetve szeretnénk valami maradandó kézjegyet hagyni magunk után. Ezt követően kiosztottam minden diáknak Tinódi Lantos Sebestyén általam készített névjegykártyáját. Ezen, a korban beazonosítást szolgáló legfontosabb adatok voltak, a mai kártyákhoz viszonyítva lényegesen kevesebb információval. Megállapítottuk közösen, hogy ez a névjegy a mai világban használhatatlan lenne. De a XVI. században közel sem voltak hasonló nyomdatechnikai lehetőségek hasonló célok elérésére. Ezt a funkciót akkoriban a címerek töltötték ki. A táblára kitett címer illetve a kiosztott fénymásolatok elemzése után megbeszéltük, hogy mi mindent tudunk leolvasni róla, illetve mi az, amire utalhat egy-egy elem (mutatóujj irányultsága pl.). Ezt követően egy barangolásra hívtam hallgatóságomat, mely során három csoportra osztottam a társaságot:

1. Wikipedia – a szabad lexikonban kerestek rá Tinódi Lantos Sebestyén munkásságára
2. A könyvtárban fellelhető kézikönyvek között kereshettek ennek a célnak megfelelőt.
3. A megkapott elméleti segédanyag felhasználásával időszalagon jelölték be Tinódi munkásságát, illetve térképen jelezték életének főbb állomásait.

Ezen a ponton számomra kézenfekvő volt, hogy kicsit bővítsem a feladatot és a meghatározott internetes forrásokon kívül könyvet, kézzel fogható és nem online lexikont is a tanulók kezébe adjak. Elvégre könyvtári foglalkozáson vagyunk. A Magyar életrajzi lexikon (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.) vonatkozó kötetét vették a kezükbe a diákok, és keresték meg benne Tinódi lantos Sebestyén szócikkét.

A feldolgozási idő (5 perc) leteltével a tanulók kiválasztottak maguk közül egy képviselőt, aki bemutatta a megismert anyagot, illetve válaszolt a kérdéseimre:

- Hova járt iskolába? Mit tanult?
- Milyen sebesülést szenvedett a címere szerint? Mely vár ostromát örökítette meg?
- Mivel jutalmazta Ferdinánd király?
- Honnan tudjuk, hogy valóban megtörténtek-e a leírt események?
- Hol lakott? Hol nyomtatták ki a művét? Hol van Eger?

A beszámoló után és közben lehetőség szerint értékeltem, dicsértem a tanulókat.

Eger várának bemutatása

Az óra következő eleme egy közös város illetve várnézés volt Egerben egy Power point bemutató segítségével.

Az egri vár (You tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://www.youtube.com/watch?v=S3KXPshOiiQ>

A film megtekintése előtt beszélgettünk arról, hogy ki járt már Egerben, milyen személyes élményei, emlékei vannak a helyről. Kiderült, hogy sokaknak már ismerős a vár épülete, akiknek pedig nem, ők kíváncsian várták a bemutató körsétát. A filmet projektorral kivetítve néztük meg közösen. A film megtekintését követően felolvastuk Tinódi Lantos Sebestyén „Az Eger vár viadaljáról” szóló énekét, melyből megállapítottuk, hogy a természeti környezet

bemutatása hiteles, Tinódi valóban járt a környéken, ismerte a végvári katonák életét, küzdelmét, hősiességét.

Török támadás Eger ellen

Miután megismertük, hogy kitől maradtak fenn hiteles emlékeink a kor eseményeiről, bejártuk a várat, ahol kulcsfontosságú történelmi eseményeknek lehetett tanúja a XVI. század embere, fontos körülmény még a történelmi szituáció megismertetése, bemutatása is. A gyerekeknek páronként adtam egy-egy térképet, melyen a három részre szakadt Magyarország, valamint a magyarországi török hadjáratok helyszíneit követhettük nyomon. A térképet a táblára is feltettem kinagyított méretben, valamint projektorral a vászonra vetítettem. A tanári magyarázat során ismertettem velük az 1552-ben párhuzamosan vezetett török hadjáratok menetét. Ali kelet-dunántúli tevékenységét, melynek célja a hódoltság határvédelmének megerősítése volt. Kara Ahmed serege pedig a birodalomból másfél hónap alatt, ellenállás nélkül nyomulhatott előre egészen Temesvárig. A hadjáratok során említett elesett végvárakat a térképen jelöltük. A szolnokiak két napig tartó helytállására, valamint az azt követő szökésre, megfutamodásra külön felhívtam a tanulók figyelmét. Megbeszéltük, hogy az erkölcsi tartás hiányán, illetve az egyetlen motiváció a zsold elmaradása okán adták fel a katonák így egykönnyen a küzdelmet a törökök ellen. Megvilágosítva ezzel azt, hogy milyen kulcsfontosságú szerep hárult ezáltal Eger várának, a Felvidék kapujának tartott végvárnak és vitézeinek. Hegyi Klára idézett idézett anyagát az 1552-es török hadjáratokról nem tudtuk megtekinteni.

A török sereg nagysága és az egri vár védőinek helyzete

Ezt az anyagrészt szintén csoportmunkában dolgozták fel a diákok. Három szövegrészletet kaptak: az egyik egy beszámoló a török főszereg haderőiről, míg a másik egy szépirodalmi szövegrészlet Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényéből, melyben Varsányi, a kém beszámol Dobónak arról, hogy a török had mit beszél a magyarokról. A harmadik szöveg szintén a regényből való idézet, melyben Dobó előkészületeiről olvashatunk. Mindhárom csapat kapott egy-egy táblázatot, melyben a haderők létszámát és az erkölcsi tényezőket vehették számon – összehasonlítva ezzel a magyar és a török haderőt. A szövegek megismerése során egyértelművé vált, hogy a magyarok hatalmas túlerővel állnak szemben. Erkölcsi tartásuk, határtalan hazaszeretetük az, ami csodával határos mértékbe repítheti erejüket, elszántságukat, küzdeni akarásukat. Amikor Dobó tanácsadói szerepébe bújítottam a diákokat, felkértem őket arra, hogy bátran nyilvánítsanak véleményt, hogy melyik lehetőséget választanák: a szolnokiak mintájára két nap után feladnák a hiábavalónak vélt küzdelmet, vagy mindhalálig küzdenének hazájukért a török megszállók ellen. Az egriek táborát támogatták a könyvtárban megjelent kamasz várvédő hőseim.

Befejezés

A foglalkozás záró eleme filmrészlet megtekintése volt az Egri csillagokból. Az egri várvédők felsorakozását, szép seregét szemlélhettük meg, illetve Dobó várkapitány lelkesítő és elszánt esküjének szövegét hallgattuk.

Értékelés

A foglalkozáson folyó munka értékelése a kilépő kártyák segítségével történt. A kártyákon jellemzően az alábbi állítások lettek bejelölve: magabiztos vagyok, jól ment, mindent értettem, tetszett az óra. Az óra tervezésekor az alábbi célokat tűzték ki:

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

1. A lant és Tinódi címerének, az egeri vár korabeli képének felismerésére.
2. Tinódi élete fő csomópontjainak bemutatására.
3. A törökök 1552-es hadjárata súlyosságának bizonyítására.

A célok megvalósítása az első modul kapcsán sikeresnek mondható.

2. modul: Az egeri vár modelljének felépítése, a várostrom

Bevezetés

Az első óra alkalmával olyan visszajelzéseket kaptam a tanulóktól, hogy legyenek még szerepjátékok az órán. Ennek eleget téve egészítettem ki a második modul bevezetését az alábbi játékkal. Különböző kiegészítő eszközöket vittem be a diákoknak (lantnak nevezett gitár, sálak a török turbánokhoz, magyar címeres pajzs és kard, valamint szablya), amikkel könnyebben átismételhettük az előző órán megbeszélte történelmi eseményeket, összefüggéseket. Tinódi szerepébe bújtatott fiú volt a história elbeszélője, a török és magyar vitézeknek öltöztetett lányok pedig annak szereplői. Szívesen és vidáman ismételtük át az előző óra anyagát. A helyzetgyakorlat közben a korabeli janicsárokat ábrázoló képeket körbeadtam. Segítő kérdéseim a következők voltak:

- Melyik században, milyen országban járunk?
- A térkép segítségével vázoljuk fel a kor történelmi szitációját!
- Kik a magyar kapitányok, melyik végvár seregét alkotják?
- Hogyan hívják a török vezéreket, melyik csapat honnan érkezik, mi a célja?
- Hogyan vélekedik egymásról a két had?
- Mi Eger kulcsfontosságú szerepe?

A vár alaprajz modelljének felépítése

Ennek a feladatnak az a célja, hogy a gyerekek a vár jellegzetes elhelyezkedését áttekinthessék, ezzel megértsék az ostromlók és a védők nehézségeinek mibenlétét.

Anyaggyűjtés

Eger várának alaprajzát több példányban, kinagyítva kapták meg a diákok ehhez a feladathoz. Továbbá több csoportot alakítva kaptak elsődleges forrásokat a vár alaprajzának bemutatásáról:

- Tinódi Lantos Sebastyén Eger várának viadaljáról szóló művének részlete
- Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényének egy, a vár körbejárását bemutató részletét.

A feladat az alábbi volt: a szöveg áttanulmányozását követően piros színessel rajzoljátok be az alaprajzra, mintha képzeletben Tinódi vagy Gárdonyi kalauzolna a várban, milyen útvonalon haladtok!

A csoportok ezt követően választanak egy idegenvezetőt, aki bemutatja a várat.

A vár modelljének elkészítése

A képek, az alaprajz és a leírások nyomán a gyerekek csoportos munkában felépítik a vár alapfalainak modelljét. Ehhez a feladathoz építőkockákat, gyufás dobozokat, műanyag poharakat, krepp szalagot hoztam be, hogy a diákok megfelelően tudják felépíteni a várat. A domborzati viszonyok jelölésére egy-egy kerek dobozt készítettem elő. A bástyák nevét jelző papírokat fogpiszkálóra szúrva, ragasztó gyurmával helyezhették fel az adott elemre.

A modell elkészítéséhez az eszközökön túl szándékosan nem adtam instrukciókat, hogy ne befolyásoljam a gyerekek fantáziáját, kreativitását.

Ebből kifolyólag két alapvetően különböző, de mégis azonos makettet kaptunk a foglalkozás végére. Az egyik csoport az A/3-mas méretűre kinagyított alaprajzra építette fel a várat, míg a másik társaság mankónak használva a vár alaprajzát, nagyobb térben építette fel a várat. Az Eger patakot és a bástyákat is megfelelően helyezték el. Nagyon élvezték ezt a feladatot. Szépen kirajzolódott közben egy szociometriai háló is: a domináns, kreatív fiúk vették át a szerepet a tervezés és megvalósítás kapcsán, miközben a lányok háttérmunkájukkal segítették az alkotó fiúkat. Hamar kompromisszumra jutottak, amikor megállapították, hogy mi legyen a kiinduló koncepció, a felépítésben pedig mindenki igyekezett kivenni a részét. Munkájuk gyümölcse két igen szép modell lett, melyeket a mellékelt képek szépen igazolnak.

Mindennél többet érő visszaigazolása és értékelése volt az órának az, amikor a diákok maguk kértek meg arra, hogy még egy darabig ne bontsam le az elkészült várakat, had legyenek a könyvtári dekoráció részei. Szívesen tettem eleget ennek a kérésnek, büszkén mutatva mindenkinek eme kreatív csapat munkájának eredményét!

Az egyik ostrom modellezése

Az egri ostrom szemléltetését úgy oldottam meg, hogy a filmrészlet megtekintése közben modelleztük a csapatok helyét és támadásának irányát a maketteken. Közben megbeszéltük a regény olvasása közben szerzett élményeinket is, amikből fény derült Bornemissza Gergely leleményességére, valamint megismertük a várvédők hősiességének és elszántságának bizonyítékait is: a malomkerék bombákkal megerősített változata, a cserépbombák és a konyhai üstök újrahaznosításának lehetőségei.

Befejezés

Az óra zárásaként felolvastam Varsányi beszámolóját a törökök elvonulásának körülményeiről. A diákok az alkotásukra büszkén tekintve, az egri várvédők felbuzdult, diadalittas kifejezésével, elégedetten hagyták el a könyvtárt, kíváncsian várva a következő foglalkozás feladatait, játékait.

Értékelés

A foglalkozáson folyó munka értékelése a kilépő kártyák segítségével történt. A kártyákon jellemzően az alábbi állítások lettek bejelölve: magabiztos vagyok, jól ment, mindent értettem, tetszett az óra. Az óra tervezésekor az alábbi célokat tűzték ki:

- Alaprajz felismerésére, méretarányok meghatározására.
- Alaprajz modell elkészítésére.
- A csoport munkájának bemutatására.

Az óra célkitűzéseit sikerült megvalósítani, de az időmegjelöléseket az élet újra értelmezte: inkább másfél, mint egy óra volt a megvalósíthatóság ideje.

3. modul: A végvári vitézek élete

Bevezetés

Ezen a foglalkozáson jobban építettem a gyerekek kezdeményező kedvére, önállóságára, mint az előzőekben. Az a cél, hogy minden egyes gyermek képes legyen az általa választott témából önálló információgyűjtésre. A modul arra törekszik, hogy a gyerekek minél több információt szerezzenek a végvári vitézek életéről. Értsék meg, hogy milyen kiszolgáltatott helyzetben éltek és így is igyekeztek megvédeni a rájuk bízott területeket. Fontos, hogy meglássák erkölcsi nagyságukat, és ráérezzenek a hazáért, a közért vállalt önkéntes, halálíg tartó feladatvállalásukra.

A ráhangolódás során a végvári vitézek életéről szóló igaz vagy hamis állításokat húztak a diákok. Előzetesen felhívtam a figyelmüket arra, hogy nyugodtan fogalmazzák meg a véleményüket, hiszen ebben az esetben nem létezik rossz válasz, hiszen az óra végére fogunk megismerkedni azokkal az információkkal, melyek segíthetnek nekünk a valós állítások kiválasztásában. Jelen esetben az ő előzetes véleményükre, meglátásukra voltam kíváncsi. A megfogalmazott véleményeket egyenként megbeszéltük, adott esetben megvittuk.

Gondolattérkép készítése közösen

A csoportok kialakítását követően közösen megegyeztünk a gondolattérképünk fő pontjaiban. Ehhez segítségül hívtuk a kártyákon szereplő információkat, azokat témájuk alapján csoportosítottuk. Ezt követően mindenki választott magának egy feldolgozni kívánt területet. A csoportok kialakításakor igyekeztem differenciáltan eljárni: a jobb képességű tanulók mellé jelöltem ki önállóan nehezebben dolgozó diákot is. A csoportok kaptak nyomtatott formájú szövegeket, és volt, akinek az interneten kellett megkeresnie a kijelölt szövegrészletet. Az önálló kutatómunka koordinálásakor felhívtam a figyelmüket arra, hogy a leglényegesebb gondolatokat jegyzeteljék ki maguknak egy papírra, hogy azon majd el tudjanak igazodni akkor, amikor a gondolattérkép adott elemét bemutatják társaik számára.

A gondolattérkép tematikája a következőként alakult:

- A végvári vitézek feladata
- Származás
- Megélhetés
- Fegyverzet
- Párviadal
- Erkölcsi értékrendjük

A feldolgozás megkönnyítése érdekében minden csapat kapott egy kisebb lapot, melyen segítő kérdések voltak:

- Mi volt a feladatuk a körülöttük lévő területekkel? Hogyan segítették a lakosságot? Mi volt a célja a portyáknak, a rajtaütéseknek?
- Milyen előjogaik voltak a végvári vitézeknek? Kik rendelkeztek még ezekkel a jogokkal? Kikből lettek végvári katonák?
- Milyen módon zavarták a katonák a támadó hadjáratokat? Mi volt a kedvelt harci vállalkozásuk? Mekkora erő kellett a lesvetéshez? Mikor vállalkoztak nyílt csatára, nagyobb ütközetre?
- Gyűjtsd ki a támadó fegyverek nevét egy-egy kártyára, pár szóval jellemezd, keresd meg a képét!
- Mit tartanak a vitézek legnagyobb kincsének? Mit tett a viadal előtt az idős török katona? Milyen fegyverekkel harcoltak?
- Balassi Bálint verse alapján foglald össze, melyek a végvári élet lelkesítő, szép oldala, és mik a kellemetlen szomorú tények!

A munka során azt tapasztaltam, hogy a diákok a nagy szövegmennyiség láttán hamar megrémülnek, a rájuk zúdított információk között könnyen elvesznek. Sokkal könnyebb feladata volt annak, aki már csak a kiemelt bekezdést kapta meg. A szövegértelmezéssel, lényegkiemeléssel gondok akadtak. A fegyverzet bemutatása könnyen ment, még úgy is, hogy talán az volt a leghosszabb szöveg, de a harctevékenység formái nehezen tudták értelmezni, megjegyezni. A koppányi aga testamentuma című filmrészlet bemutatása során a mohamedán vallással kapcsolatos ismereteiket is sikerült egy kicsit feleleveníteni. Balassi Bálint versének szövegét nehezen értelmezték, inkább ragaszkodtak a teljes soros idézethez, mint annak egy-egy szavas összefoglalásához. A vers közös meghallgatása során mindenki a kezébe kapta az idézett szöveget.

Az önálló munka befejeztével minden csoport egy képviselője kiment a gondolattérképünkhöz, ahol ismertette a megszerzett információkat. Ahol szükséges volt, már menet közben korrigáltuk az óra elején esetleg tévesen megítélt állításainkat.

A diákok szívesen mondták el beszámolóikat, figyeltek egymásra, a közben elhangzott tanári magyarázatot érdeklődve figyelték.

Befejezés

Az óra befejezéseként közösen áttekintettük elkészült gondolattérképünket. Az olvasottak és a hallottak alapján megfogalmaztuk magunknak a végvári vitézek életéről a kialakított erkölcsi képet.

Értékelés

A foglalkozáson folyó munka értékelése a kilépő kártyák segítségével történt. A kártyákon jellemzően az alábbi állítások lettek bejelölve: magabiztos vagyok, jól ment, mindent értettem, tetszett az óra. Az óra tervezésekor az alábbi célokat tűzték ki:

- A végvári katona felismerésére képi ábrázolásokon.
- A végvári élet bemutatására.
- Gondolattérkép csoportos készítésére.
- A tények ismeretében erkölcsi ítélet meghozatalára.

A tervezett feladatokat az óra folyamán sikerült megvalósítani. A diákok pozitívan értékelték az órát, tanultak új dolgokat, bár a régies szöveg értelmezése valakinek gondot okozott. A foglalkozás hangulata jó volt.

4. modul: Török emlékek Budán és Buda visszafoglalása

Bevezetés

Ebben a modulban a gyerekek megismerik Buda török kori emlékeit. Választ kapnak arra a kérdésre, hogy milyen jellegű építmények, és miért épp ezek maradtak fenn a hódoltság idejéből. Önálló kutatómunkával felfedezik a dzsámi, minaret, mecset, törökfürdő rendeltetését, az épületek jellegzetességeit. A régészeti feltárásokról szóló cikkek lehetőséget teremtenek a differenciálásra, a jó képességű, érdeklődő gyerekek témában való elmélyülésére. A modul második felében Buda 1686-os visszafoglalása kiemelkedő személyiségeinek állítanak emléket, korabeli és jelenkori képek, dokumentumok tanulmányozásával, értékelésével.

Az óra kezdetén bemutattam a diákoknak a török budai megszállásának előzményét, miszerint I. Szulejmán szultán 1541. augusztus 26-án érkezett meg fő seregével Buda alá. A várost csellel vették be. Míg a magyar urak a csecsemő János Zsigmondot mutatták be a szultánnak, ez alatt a Várba „Buda város megtekintésének ürügye alatt a janicsárok szinte észrevétlenül beszivárogtak, és elfoglalták a kapukat és a fontos épületeket.” Ezzel kezdetét vette Buda megszállásának 145 éves története.

Az első órán felragasztott időszakon jelölték a diákok a megszállás időintervallumát: 1541-1686-ig.

Bornemissza Péter: Cantio optima című művét meghallgattuk, az idézett mű szövegét mindenki a kezében tarthatta, ezáltal annak értelmezése, megbeszélése könnyebb volt mindenki számára.

A három részre szakadt Magyarország lakosainak otthontalanságát fájdalmas hangulatú versében ábrázolja Bornemissza Péter. A kor szokásai szerint ez a költemény is – egy akkor népszerű dallamra – énekelhető vers volt. A mű 1557-ben keletkezett. A költő nevelte Balassi Bálintot. Bornemissza Péter a katolikus és királyi Bécs hatósugarába tartozó Felvidéken élő hívő és harcias protestáns prédikátor, akit többször üldöztek vallása miatt. Elsők között volt a királyi Magyarországon, aki nyomdát üzemeltetett. Cantio Optima művének címe magyarul „szép ének”.

A török korabeli Buda megismerése

Az időutazást jelen esetben két látkép segítségével történik, melyek Budát és Pestet ábrázolják a XVI-XVII. században, a török hódoltság korában. A képen látható folyót, szigeteket, hegyet próbáltuk közösen beazonosítani. Projectoron kivetítve párhuzamosan láthatták a XVII. századi és a mai Buda és Pest képét a diákok. Mindenki ügyesen tájékozódott a térképen, be tudták azonosítani a földrajzi elemeket is.

Jelentősebb korabeli épületek és funkcióik

A törökök kevés új épületet építettek, mert igyekeztek felhasználni a meglévőket. Például templomainkat átalakították, kiegészítették a mohamedán vallásnak megfelelő imahellyé. Új létesítményeik, épületeik kultúrájukhoz, vallási szokásaikhoz kapcsolódnak.

A kor épületeit egy török világutazó, történetíró, Evlija Cselebit írásaiból ismerhetjük meg ezen a foglalkozáson. A diákok csoportokban dolgoznak, Evlija Cselebit szövegéből kiindulva, azt értelmezve járják körül az épületeket.

Mindenki egy-egy borítékot kap. A borítékokban van hosszabb és rövidebb szöveg is. Igyekeztem úgy differenciálni, hogy a nehezebb szövegeket a terhelhetőbb tanulók kapják, míg a rövidebbet a gyengébbek. Mindenkinek segítettem egyenként a szöveg értelmezésében, a lényeges pontok kiemelésében. Ezt követően ők kerestek képeket, melyet kinyomtattunk közösen az internetről a vonatkozó épülethez. Majd felvehették Evlija Cselebit turbánját a képviselők, akik bemutatták a hallgatóságnak Buda török korabeli emlékeit. A megismert épületek az alábbiak:

- Kizil Elma palotája
- Bécsi kapu
- Gül baba türbéje
- Szulejmán dzsámija, minarettel
- Jesil direlki ilidzse, Rudas fürdő
- Kakaskapu, Horoz kapi ilidzse, Királyfürdő
- Tojgun pasa dzsámija
- Savanyúlé bástya

A képeket, jegyzeteket, feliratokat kiállítottuk a könyvtári táblán. Az óra ezen része a kijelölt 25 percet maximálisan kitöltötte.

Buda visszafoglalása

Power Point bemutató: A hősökre emlékezve címmel mutatja be Buda visszafoglalásának emlékeit. A bemutató értelmezéséhez sok tanári magyarázat szükségeltetett. A képeken látható történelmi személyiségekről pár mondatban kellett beszélni, hogy világosan összeállhasson egy kép a diákok számára, ne csak egy lehadart képsorozat, hanem egy értelmezhető eseménysor legyen belőle.

Dramatikus játék

Lotharingiai Károly és Abdurrahám levelezése alapján kellett volna bemutatni a Budát védő és az azt támadó vezér álláspontját. A power point elcsúszása miatt a dramatikus játék ismét már a 60 perces órán túli időtartamba fért bele, itt már a diákok fáradtak, kevésbé motiválhatóak voltak. Így a játék inkább csak egy felváltva történő felolvasás volt, illetve a szöveg gyors értelmezése.

Befejezés, értékelés

Ezen az órán a diákok elfáradtak. Evlija Cselebit szövegeinek értelmezése sok koncentrációt igényelt, sok volt a boríték is (8). De ügyesen megoldották a feladatot, szívesen bemutatták a talált képeket, elemezték az épületeket, felsorolták jellegzetességeiket. A Power pointos bemutató után viszont már szinte használhatatlanok voltak. A tervezett mennyiséget soknak találom, az eredeti bemutatót pedig nagyon felületesnek.

Az óra tervezésekor az alábbi célokat tűzték ki:

- A jellegzetes török épületek felismerésére; türbe, dzsámi, minaret, fürdő, -funkciójuk meghatározására.

- Buda korabeli látképén való tájékozódásra, a képek elemzésére.
- Elektronikus információk keresésére, gyűjtésre, feldolgozására, kritikus használatára.
- Egyéni tanulásra az interneten keresztül.
- Interaktív történelmi témájú játékok megismerésére (Internet).

Az utolsó pont kivételével sikerült megvalósítani az óra célkitűzéseit, bár ismételtén másfél, mintsem egy óra alatt.

5. modul: Összegzés

Az összegző rész célja, hogy a gyerekek elkészült munkáik segítségével átismételjék, rendszerezzék, rögzítsék a tanultakat, előhívják az előző alkalmakkor átélt élményeiket. Az utolsó modul kerete, a tanulás folyamatát bemutató kiállítás elkészítése alkalmas arra, hogy a számonkérés érzése nélkül rálássanak, mennyi mindent tanultak, tudnak. A társasjáték kérdései játékos formában vezeti végig őket a megismert tényanyagon. A választható keresési feladatok megoldásával fejlődik az elektronikus információkeresési technikájuk, és tovább bővíthetik ismereteiket. Mindezek a záró modulban a siker érzését nyújthatják számukra. A gyerekek forgó rendszerben három csoportban dolgoznak, mind a három csoport egymást váltva készíti a bemutatót, társasjátékozik, és böngészik a interneten.

A társasjáték állomásnál egy nagy A/0-s papírra rajzoltam fel a játék mezőit, valamint ragasztottam fel az illusztrációkat, melyek a megismert helyszínek, emberek, fegyverek, stb. képeiből tevődtek össze. Első látásra lecsaptak rá a diákok, mindenki játszani szeretett volna! De azért sikerült meggyőzni őket, hogy három részre bontsuk a társaságot és megnyugtattam mindenkit, hogy senki sem megy el játék nélkül.

A másik állomáson az eddig megismert témák közül kellett egyet választani, melyet a kiállított jegyzetek és képek alapján dolgozhattak fel.

A harmadik lehetőség az volt, hogy a megadott internetes portálok között mazsolázzanak a tanulók.

Amikor mindenki körbeért, meghallgattuk a bemutatókat, illetve az ismertetőket arról, hogy milyen portálokon szörföztek a diákok.

Ezt követően közkívánatra nem hagyhattuk még abba az órát, hiszen feltétlenül végig szerették volna játszani a társasjátékot! Így minden lány választhatott egy fiút magának, akik párba állva folytatták tovább a megkezdett játékok. Külön elemként emeltem be azt a rögtönzött feladatot, melyben arra kértem a párosokat, hogy válasszanak maguknak egy, a várvédő vitézek moduljaihoz kapcsolódó csapatnevet. Az alábbi nevek születtek:

- Hová torkolat (?)
- Evlija (☺)
- Cselebit (☺)
- Milyen bicikli (?)
- Mutter ((☺, mert az anyuka családneve Végvári)

A társasjáték kérdései, illetve okos bagoly feladatai nagyon jók voltak, igazán tetszett mindenkinek. Mivel sokszor sorra kerültek, ezért egy idő után a kérdések ismétlődtek, de mint tudjuk, az a tudás atyja. A játék végére így már tudtak válaszolni olyan kérdésre is, amire az elején nem.

A webes kosár összeállításában szemezgettek a felsorolt honlapok között, de átolvasni nemigen tudták, inkább a képek melletti információkat tanulmányozták.

A bemutatókhoz javasolt témák közül kettőt dolgoztak fel a diákok: a végvári vitézek életét és a Budán fellelhető török emlékeket vették ismételtten sorra.

Úgy gondolom, hogy a társasjáték közös élményével mindenki össze tudta foglalni az elmúlt öt órán tanultakat, hallottakat.

Értékelés

Az óra tervezésekor az alábbi célokat tűzték ki:

- áttekintést szerezni csoportban és egyénileg végzett munkájáról,
- a gyűjtött anyag életkorának megfelelő szintű feldolgozásra,
- reflektálni a munkájáról szóló, azt bemutató dokumentumok alapján ismereteinek, háttértudásának fejlődésére.

A kitűzött feladatokat teljesíteni tudtuk.

Tanulói beszámoló, vélemény

1. Téma: Várvédő harcok

Tinódi Lantos Sebestyénről beszélünk. Anita tanárnő elkészítette Tinódi névjegykártyáját és megbeszéltük, hogy minek kell rajta szerepelnie. Eger várának történetéről és jelentőségéről is beszélünk. Egy kulcsfontosságú vár volt, ami védte a mögötte lévő területeket, és ha elbukik Eger akkor a mögötte lévő területek török kézre jutnak. Az óra végén 1 filmet néztünk Eger váráról.

2. Téma: Török hódoltság

2 csoportra oszlottunk: az 1. csapat töröknek öltözött, a 2. csapat pedig magyarnak. Eljátszottuk a harcot. Elkészítettük Eger várának modelljét építőkockákból a tervrajz alapján. A végén az Egri csillagok c. filmből néztünk részletet.

3. foglalkozás

Téma: A végvári vitézek élete

Csapatokban gondolattérképet csináltunk a könyvek, internet, és Anita néni segítségével a végvári vitézek életéről.

4. Téma: Török hódoltság emlékei Budapesten

Evlíja Cselebit török történész műve alapján törökkori emlékeket dolgoztunk fel csapatokban.

Pl: Gül Baba Türbéje

Kizil Elma Palotája

Bécsi kapu

Rudas fürdő

Királyfürdő

Szulejmán dzsámija

5. Téma: Összefoglalás

Társasjáték az előző 4 óra anyagából. Csapatonként összegzés a gondolattérkép témáiból. Szabad választás volt a 2 csapatnak a témák közül. Felváltva társasjátékoztunk. Az összegzést bemutattuk a másik csapatnak. A végén a fiúkkal párban társasoztunk.

Mind az 5 órán jó hangulat volt és jól éreztük magunkat, reméljük, hogy több ilyenben lesz még részünk az év folyamán.

Általános összegzés, javaslatok

A fent ismertetett modul nagy kíváncsisággal és lelkesedéssel próbáltam ki a Vásárhelyi Cseresnyés Kollégiumban.

A modulok tervezetei áttekinthetők, megvalósíthatók.

A források megjelölései nagyon pontosak, visszakereshetők.

Az órák szórakoztatóak, színesek mégis ismeretközlők.

A mellékletek nagyon precízek, nagyban megkönnyítették a felkészülési munkámat.

Igazán dicséretes, hogy primer történelmi forrásokat vett alapul a téma kidolgozója.

Az áttekintett szakirodalom nagyon bőséges, sokszínű, kielégítő.

Igen jó, hogy egy-egy feladat megoldására két variációt is hoz a szerző.

A ráadás feladatok lehetősége dicséretes.

A diákok elmondása alapján a foglalkozások elején volt olyan, aki nem nagyon szerette a történelmet, és közben rájött, hogy milyen érdekes, színes és játékos módon is lehet tanulni.

Véleményem szerint az ilyen programoknak, moduloknak épp az a célja, hogy megismertessék a diákokkal annak lehetőségét, hogy hogyan lehet észrevétlenül, szórakoztatóan tanulni, ismereteket szerezni a világ dolgairól.

Az időmegjelölések talán alábecsültek. Véleményem szerint 6 óra anyagát biztos, de inkább 7-8 óráét is kényelmesen lefedik. Főleg akkor, ha valamilyen fogyatékossgal élő, sajátos nevelési igényű tanulókkal foglalkozunk. Az én csoportomban nem volt csak két fő SNI-s, így sem mindig tudtuk teljesíteni. Mi lett volna akkor, ha kimondottan rájuk épül a feladatsor?

Mindent összefoglalva: számomra is élvezetes és tanulságos anyagot ismerhettem meg. Köszönöm a lehetőséget és gratulálok a kidolgozójának!

1. melléklet:

Fényképek

2. melléklet:

Jelenléti ívek